

Capítol 8. Conclusions

Miquel A. Pradilla (*Universitat Rovira i Virgili i Xarxa CRUSCAT-IEC*)
i Joan Solé Camardons (*Direcció General de Política Lingüística*)

8.1. Obertura

Avaluar les dades competencials que ens aporta el Cens del 2011 requereix fixar l'atenció en l'important creixement demogràfic que Catalunya ha experimentat des dels anys cinquanta del segle passat. L'extraordinària alteració demolingüística que han ocasionat els moviments poblacionals sobrevinguts ha tingut una incidència decisiva en l'evolució del nombre i el pes relatiu dels habitants coneixedors de la llengua catalana.

D'una manera forçosament genèrica, hom podria delimitar dos grans períodes migratoris. El primer, d'una gran transcendència en termes percentuals, es va produir entre els anys cinquanta i setanta del segle xx. El segon, en nombres absoluts molt similar a l'anterior, es va iniciar els darrers anys del mil·lenni. Això no obstant, és important destacar algunes diferències rellevants entre tots dos fluxos de població. Mentre que el primer el van protagonitzar persones provinents de la resta de l'Estat, fonamentalment de llengua castellana, el segon incorporarà un volum important de persones nascudes a l'estranger portadores d'un catàleg molt nombrós i variat de noves llengües. En la darrera dècada només el 12% de la població immigrada ha arribat de la resta de l'Estat. Tanmateix, el 33,1% dels nats a l'estranger procedeix de l'Amèrica del Sud i majoritàriament són de llengua inicial castellana.

De qualsevol manera, el nou mil·lenni consolidarà un espai comunicatiu que deixarà enrere una estructura demolingüística dual —català i castellà— i mostrarà un mosaic de llengües —prop de tres-centes— d'extraordinària complexitat.

Una altra qüestió que és fonamental posar damunt la taula de bon començament són les circumstàncies sociopolítiques que han acompanyat la llengua catalana durant aquest període. Així, convé destacar que l'arribada de les migracions del segle passat va coincidir amb un període —la dictadura franquista— en què la proscripció del català anava de bracet amb la imposició del castellà, la llengua de la majoria dels nous vinguts. Sense presència en el món institucional (Administració, ensenyament i mitjans de comunicació), és raonable pensar que la integració lingüística dels nous vinguts havia de ser força deficitària. Contràriament, les migracions internacionals, arribades en els moments d'eufòria econòmica previs a la crisi que es desencadena pels volts de l'any 2008, ja s'instal·laran en un context sociopolític sensiblement diferent. La instau-

ració de la democràcia un cop mort el dictador donarà pas a un període en què la llengua catalana anirà guanyant terreny en la vida pública. Així, per mitjà d'una nova estructura de poder que atorgarà a la Generalitat de Catalunya la gestió de tot un seguit d'àmbits competencials, s'activarà un procés de rehabilitació de la llengua. Les noves migracions arriben, doncs, en un moment en què la llengua catalana ja mostra una millora substancial de la matriu valorativa (estatus i prestigi) i unes condicions d'aprenentatge més favorables.

Arribats en aquest punt, és important assenyalar que la incorporació del català a l'escola esdevindrà una fita cabdal en la posada en marxa del procés de normalització lingüística. La incorporació de la llengua catalana es va fer d'una manera progressiva i a mitjan dècada dels anys noranta del segle passat ja ocuparà la centralitat gràcies al model anomenat de conjunció lingüística. El paper del sistema educatiu en la bilingüïtzació de la població que ha tingut l'oportunitat d'escolaritzar-se ha estat, doncs, determinant. En aquest sentit, els resultats competencials de la població de 33 anys i més l'any 2011, un segment que o bé no havia rebut ensenyament en català o havia estat incomplet, seran molt alligadoros. Com es veurà més endavant, l'habilitat de saber escriure la llengua catalana serà la que mostrarà més clarament la influència d'aquesta variable.

L'evolució de la població el darrer decenni ens ha proporcionat un increment d'1,2 milions de persones. El gruix d'aquest increment, al voltant d'un milió, es va produir abans de l'any 2008 i s'ha degut, fonamentalment, a l'arribada d'un gran contingent de població atreta per un cicle econòmic favorable. El creixement natural, molt més modest, també canvia la tendència creixent a partir del 2008. El 2011 a Catalunya hi havia 7.519.842 persones censades, més d'un terç de les quals havien nascut fora de Catalunya (36,3%). D'aquestes, el 19,2% (26% el 2001) havia nascut a la resta de l'Estat i el 17,1% (6% el 2001) a l'estranger. La nova estructura poblacional descansa, doncs, en un creixement natural moderat i, sobretot, en una forta entrada de població d'origen estranger. Mentrestant, la població nascuda a la resta de l'Estat, arribada amb les migracions del segle passat i, per tant, fortament envellida, ha vist disminuir els seus efectius en unes 200.000 persones.

8.2. Nucli

Les dades lingüístiques del Cens del 2011 ens situen les habilitats lingüístiques de la població catalana de la manera que segueix: la capacitat d'entendre el català quasi s'universalitza (95,2%); gairebé tres de cada quatre persones declara saber-lo parlar (73,2%); quatre de cada cinc persones manifesten saber-lo llegir (79,1%), i més de la meitat de la població es declara capaç d'escriure'l (55,8%). Les competències productives (parlar i escriure) presenten, doncs, uns resultats més baixos que les actives (entendre i llegir), ja que estan sotmeses a uns requeriments d'aprenentatge més complexos. Les incompetències que se'n deriven –un quart de la població catalana declara no saber parlar català i quasi la meitat manifesta no saber-lo escriure– han de ser objecte d'una atenció especial en les accions previstes per la política i la planificació lingüística institucional.

Des d'una perspectiva diacrònica, les habilitats lectoescriptores són les que han experimentat increments més importants. En relació amb la competència oral, la sèrie de dades censals de què disposem (1986-2001) ens permet observar un augment

de gairebé 10 punts, des del 64 % del 1986 fins al 73,2 % del 2011. Un augment que tindrà l'any 1996 el percentatge més important (75,3 %). Quant a la competència escrita, l'increment ha estat espectacular, de més de 25 punts, un increment que contraposa l'exigu 31,5 % del 1986 amb el 55,7 % del 2011. En tots dos casos, la influència de l'escola ha estat important, però en la darrera habilitat ha estat decisiva.

Pel que fa a l'habilitat de parlar la llengua, és important precisar que el lleuger descens percentual que s'observa des del 1996 va acompanyat d'un augment de parlants en xifres absolutes força important. La llengua catalana acollirà, doncs, més de 850.000 nous parlants. L'esmentada davallada percentual l'hem de vincular a la nova estructura poblacional en què ens instal·len les noves migracions. Es tracta d'una alteració demolingüística tan important que ha trasbalsat l'estructura poblacional de recepció. I tan recent que la població arribada encara no ha tingut un temps suficient per adoptar dinàmiques lingüístiques d'integració importants.

En el darrer decenni les diferents habilitats comunicatives explorades en els censos han experimentat increments molt destacats en xifres absolutes: hi ha 1.200.000 persones més que entenen el català, 747.000 que el saben parlar, 1.190.000 més que el saben llegir i 1.003.000 més que el saben escriure. Malgrat l'extraordinària alteració demolingüística referida, el context d'intervenció lingüística amb què ha estat acollida ha permès que una incorporació de població al·loglota tan massiva no hagi suposat un entrebanc definitiu per a la viabilitat comunicativa de la llengua catalana en el seu ecosistema històric.

El territori s'ha mostrat com una variable significativa en la definició de les competències lingüístiques de la població. Això és degut al fet que les migracions abans esmentades s'hi han instal·lat d'una manera desequilibrada. Aquest desequilibri és especialment important en les migracions del segle passat, que van tenir en les conurbacions metropolitanes de Barcelona i Tarragona els grans centres d'acollida. Les més recents, en canvi, tot i que en nombres absoluts també concentren el gruix dels efectius en aquest eix costaner, s'han escampat per bona part del territori i han arribat a zones essencialment catalanòfones.

Llevat de la capacitat d'entendre la llengua, que presenta uns percentatges força elevats i homogenis, les diferències competencials estan força vinculades a la tipologia de nousvinguts i al seu grau d'integració lingüística. Així, les comarques que presenten uns índexs de competència oral més baixos —comarques del Tarragonès, el Baix Penedès, Barcelonès i l'Alt Empordà— són aquelles que, a més d'acollir una part substancial del contingent migratori castellanoparlant del segle passat, també han estat receptores de les migracions internacionals multilingües del tombant del mil·lenni. Contràriament, els indicadors competencials més elevats els trobarem en bona part de les comarques interiors i de l'Ebre, que matisen les xifres en funció de la intensitat de l'arribada recent de nova població al·loglota.

Si fem una mirada enrere, ens adonarem que les dades de la sèrie censal estableixen un punt d'inflexió l'any 1996. L'augment de la competència oral que caracteritza la dècada anterior és especialment rellevant en els territoris on es partia de xifres més baixes, això és, les àrees metropolitanes barcelonina i tarragonina, com s'ha dit, receptores del gruix de la immigració castellanoparlant del tercer quadrimestre del segle passat. A partir del 1996 els territoris que experimentaran una davallada competencial més substancial —les Terres l'Ebre, Ponent i les Comarques Gironines— seran els que en el seu moment es van mostrar més impermeables a aquestes migracions i, alhora, han acollit uns contingents importants de la migració internacional recent.

El lloc de naixement dels residents a Catalunya ha esdevingut una variable determinant a l'hora d'avaluar els coneixements de llengua catalana. Així, entre els nats a Catalunya i els nats fora el domini de les diferents habilitats és diferent. Mentre que les xifres dels primers, excepte en la capacitat d'escriure (73,1%), tendeixen a la universalització —entendre (99,1%), parlar (90,8%) i llegir (90,5%)—, en les del segon grup, llevat de la capacitat d'entendre, davallen considerablement. Entre els nats a l'estranger i els nats a la resta de l'Estat espanyol també hi ha diferències. De manera que, fora de l'habilitat escriptora, aquests presenten millors resultats que aquells.

Vinculat al lloc de naixement, el període d'arribada a Catalunya dels nats fora s'ha mostrat com una variable molt important. De manera general, els coneixements són superiors en els qui han arribat abans. Tanmateix quan analitzem els resultats del col·lectiu arribat abans del 1981, en ple franquisme, excepte en l'habilitat de comprensió ens adonem que són més baixos. Sorprenentment, el percentatge de persones d'aquest grup capaces de parlar català és semblant (i no sensiblement superior, com seria d'esperar) al de les persones arribades el nou mil·lenni abans del 2008. I pel que fa a la competència escrita és inferior. El context d'acolliment, en plena dictadura franquista, amb polítiques que proscriuïen la presència pública de la llengua catalana, va impulsar una certa impermeabilització d'aquesta població a la llengua del territori que els acollia. D'altra banda, en aquests resultats també hi deuen haver tingut molt a veure variables com el nivell educatiu i socioeconòmic, l'edat, etc.

A més, l'origen nacional dels nouvinguts ha estat adduït com un factor important en la seva integració. A la llum de les dades del Cens del 2011 sembla que hi ha variables que hi deuen tenir més influència. Sens dubte, la semblança lingüística entre la llengua d'origen i el català facilita l'adquisició de les habilitats receptives (entendre i llegir), mentre que l'accés a les habilitats productives (parlar i escriure) està més determinat per variables com el nivell sociocultural i socioeconòmic que per variables de tipus ideològic. Així, els col·lectius sud-americans —argentins, mexicans, uruguaians, veneçolans i xilens— i els europeus de base lingüística romànica —francesos, suïssos i belgues— o no —russos— són els que presenten més bons resultats de coneixement de la llengua. A l'extrem oposat hi trobem els xinesos, filipins, pakistanesos i gambians.

Des d'una perspectiva diacrònica, els coneixements de la població nascuda a Catalunya han anat augmentant fins a l'any 1996, moment en què es produeix una davallada percentual moderada. Pel que fa al grup de nats fora, entre els nascuts a la resta de l'Estat i els nascuts a l'estranger la dinàmica ha estat de signe diferent. Fins a l'any 1996 aquests darrers, poc nombrosos percentualment i en general amb un temps considerable de residència a Catalunya, tenien uns coneixements de català superiors als nats a la resta de l'Estat espanyol. En canvi, a partir del 2001 la població nada a la resta de l'Estat superarà, encara que no de gaire, les xifres de coneixement de la llengua d'una població estrangera que, com s'ha dit, incrementarà d'una manera molt destacada la seva presència a Catalunya.

Com es desprèn del que s'ha dit fins ara, l'edat es mostra com una variable especialment rellevant a l'hora de condicionar el coneixement de la llengua. L'edat, en definitiva, està fortament vinculada a dos fets conjunturals que s'han revelat extraordinàriament actius a l'hora d'interpretar la diversitat competencial de la població resident a Catalunya. Ens referim al pas pel sistema educatiu català i a l'arribada de població al·loglota en diferents períodes històrics.

Com a norma general, s'observa que els coneixements de català són inversament proporcionals a l'edat dels residents. En els segments de població més joves, es

pecialment el grup d'edat de 10 a 14 anys, les habilitats comunicatives estan compactades a l'alça i presenten xifres tendents a la universalització del domini de les diferents habilitats. A partir d'aquí, cada habilitat presentarà una casuística específica en el marc d'una disminució moderada de les xifres corresponents a les competències passives i més accentuada en les actives.

Arribats en aquest punt convé destacar que dels quatre grups d'edat establerts —població infantil i jove (5-34 anys), població adulta jove (35-49 anys), població adulta gran (50-64 anys) i població gran (65 anys i més)—, els dos primers acullen un nombre més elevat de persones que saben parlar català. El grup més jove és el més important quantitativament (2.608.077 persones), ja que absorbeix una part substancial de les migracions internacionals. Una de cada quatre persones (24,5 %) d'aquest grup ha nascut a l'estranger (639.460 persones) i la meitat de la població procedent de fora de l'Estat no sap parlar català. Així i tot, és el que acumula més persones que declaren saber parlar català (2.035.909). El grup d'adults joves és el següent en importància demogràfica (1.864.212 persones). Talment com el grup anterior, prop d'una quarta part de la població ha nascut a l'estranger (23,5 %) i quasi 1,4 milions de persones declaren saber parlar català. Els altres dos grups d'edat —població adulta gran i població gran— acullen poc més de 2,5 milions de persones i percentualment presenten les xifres més baixes de competència oral, especialment el grup de més edat, on hi ha un fort contingent de població nascuda a la resta de l'Estat provinent de les migracions del segle passat.

La vinculació de l'edat amb el lloc de naixement ens aporta informacions importants. Com s'ha dit, és una molt bona notícia constatar que, llevat de l'habilitat escriptora, la resta de competències tendeixen a la universalització entre els nats a Catalunya. En canvi, no passa el mateix amb la població vinguda de fora. En aquest col·lectiu d'al·loglots els resultats més baixos es donen en els grups de més edat, mentre que en els grups més joves els nats a la resta de l'Estat presenten millors resultats que els nats a l'estranger. El període d'arribada i el pas pel sistema educatiu estan fortament correlacionats amb l'edat i l'origen geogràfic. No en va el grup de població en edat escolar nascut fora de Catalunya presenta unes xifres en les quatre habilitats raonablement positives, resultats que previsiblement milloraran amb l'increment dels anys de residència.

Finalment, farem referència a dues variables explicatives del nivell competencial dels residents a Catalunya força importants. Ens referim al nivell d'instrucció i els grups professionals, dos factors variables en el recorregut vital de les persones. Estan estretament relacionats entre ells ja que sol passar que com més nivell d'instrucció s'aconsegueix una feina més qualificada. Com veurem, la vinculació dels coneixements de llengua catalana a un bon nivell d'estudis i a la pertinença a grups professionals qualificats és una molt bona notícia per a la millora de la matriu valorativa de la llengua.

Dit curt, hom podria afirmar que com més nivell d'estudis s'hi associa més competència en llengua catalana. El perfil tipus per la banda alta (d'estudis i coneixements de català) l'ocuparien les dones joves nascudes a Catalunya. D'altra banda, la competència elevada de català es correlaciona directament amb la qualificació del grup professional. El perfil tipus ara seria el dels ocupats joves a temps complet nats a Catalunya.

8.3. Coda

D'acord amb les dades del Cens lingüístic del 2011, augmenta en més d'1 milió el nombre de persones que entenen el català, els qui el saben llegir i els qui el saben escriure. Per tal de valorar la importància d'aquest resultat s'ha de tenir en compte que les millores generalitzades en la majoria de competències lingüístiques en català han tingut lloc en un context d'intensos fluxos migratoris procedents de l'estranger que han suposat un canvi molt significatiu en la composició de la població per nacionalitat, amb el 15 % de població estrangera l'any 2011, un percentatge que s'ha triplicat respecte a l'any 2001.

A Catalunya l'any 2011 gairebé 7 milions de persones entenen el català, 5,7 milions el saben llegir, 5,3 milions el saben parlar i més 4 milions el saben escriure.

Creix la proporció de persones amb les competències d'entendre, llegir i escriure. Les competències lingüístiques de la població per llegir en català i escriure en aquest idioma creixen de forma molt clara i es registren màxims històrics l'any 2011, amb el 79,1% de la població que sap llegir en català i el 55,8% de la població que sap escriure en aquesta llengua.

Si haguéssim d'enumerar sintèticament els factors que expliquen l'augment del coneixement de català, una possible prelació seria la que segueix:

1. El factor més important que explica el creixement és l'efecte de l'escolarització de la població menor de 20 anys, que majoritàriament està escolaritzada en els ensenyaments primaris o secundaris. Per edats, els grups més competents en llengua catalana són els infants i els adolescents (de 2 a 14 anys). La millora és clara en totes les competències —entendre, llegir, parlar i escriure—, amb nivells que, en el cas de la comprensió de la llengua oral, s'aproximen al 100 %.
2. Un segon grup de factors són els sistemes formals i informals d'aprenentatge del català utilitzats per la població adulta. El Consorci per a la Normalització Lingüística, *Parla.cat* i altres sistemes d'aprenentatge creen les condicions necessàries per a l'aprenentatge formal o informal entre els adults. Entorn de 100.000 inscripcions als cursos de català per a adults i de 10.000 parelles lingüístiques anuals aprenen i fan pràctiques d'ús del català. També la demanda de certificats de català que sol·licita l'Administració i determinades ocupacions estimulen un increment dels aprenents.
3. L'oferta cultural promoguda per les institucions i per la societat civil, les campanyes de promoció de la lectura, l'aparició de nous mitjans informatius en català, la retolació i el paisatge lingüístic en català i molts altres productes són factors que suposen una presència pública i, per tant, una exposició permanent de productes i serveis en català a l'abast dels nous parlants.
4. El coneixement del català continua funcionant com un factor d'*ascensor social* en la societat i, per tant, el seu aprenentatge es veu útil i necessari per a determinats llocs de treball (d'atenció al públic, serveis socio-sanitaris, etc.). Aquest fenomen conegut com a *poder d'atracció del català* funciona també entre la població estrangera. És així, com creixen els coneixements de català entre la població estrangera, especialment en les habilitats passives: el 82,1% dels estrangers l'entenen i el 52,9% el saben llegir, i en un grau

més petit en les habilitats actives: el 36,3% el sap parlar i el 26,7% el sap escriure.

5. Un altre factor que explica el creixement del català és el manteniment de la població nadiua de l'ús de la llengua catalana en la vida quotidiana i especialment en la transmissió intergeneracional del català als fills. Les persones de llengua inicial catalana mantenen l'ús del català en una proporció més gran que els de llengua castellana. A més, moltes persones de llengua inicial castellana també transmeten el català (sol o amb el castellà) als fills. Aquests dos motius tenen incidències en l'aprenentatge del català i, a llarg termini, en els usos.
6. La proximitat lingüística entre el català i el castellà i també el coneixement que té la població estrangera de segones i terceres llengües són altres factors que afavoreixen el creixement del coneixement del català. El fet que molta població estrangera conegui el castellà o bé parli més d'una llengua facilita l'aprenentatge del català sempre que existeixi una interacció lingüística suficient amb persones de parla catalana. És a dir, una part de la població immigrada tendeix a iniciar xarxes personals amb catalanoparlants amb qui pot aprendre i practicar aquesta llengua.
7. Finalment, en l'actualitat «parlar català o aprendre'l» és un fenomen alhora normal i *de prestigi social* i que en les circumstàncies sociopolítiques del moment actual fan que una part important de la població també l'usi amb més freqüència i alhora creï nous contextos en què els nous parlants de català el puguin aprendre practicant-lo.